

Søvn og søvnproblemer hos skolebørn - betydning for opmærksomhedsproblemer

Landskonference 28. august 2018

Hotel Comwell Kolding

Allan Hvolby

Specialeansvarlig Overlæge, ph.d.

Børne- og ungdomspsykiatri SYD, Esbjerg

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn

- Vi sover ca. 1/3 af vores liv ~ 20 - 30 år
- ”Resten af livet” afhænger af søvnens kvalitet
- ”jeg kan sove når jeg bliver gammel”
- Har du sovet godt ?

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn

- Indre ”søvn-ur” er på ca 25 timer
- Styres fra de udviklingsmæssigt ældre områder af hjernen (Feks. Hypothalamus)
  - Svært at ændre
    - Skifteholdsarbejde
    - Flyrejser over tidszoner – ”jet-lag”

Søvnens faser – overfladiske søvn

- Stadium 1:
  - døser hen
  - tankerne sløres
  - genkaldelse af synsbilleder/drømme
- Stadium 2:
  - sover let – let at vække
  - har ingen tanker
- Stadium 1 og 2 varer i alt ca. 30-40 min

Søvnens faser – dybe søvn

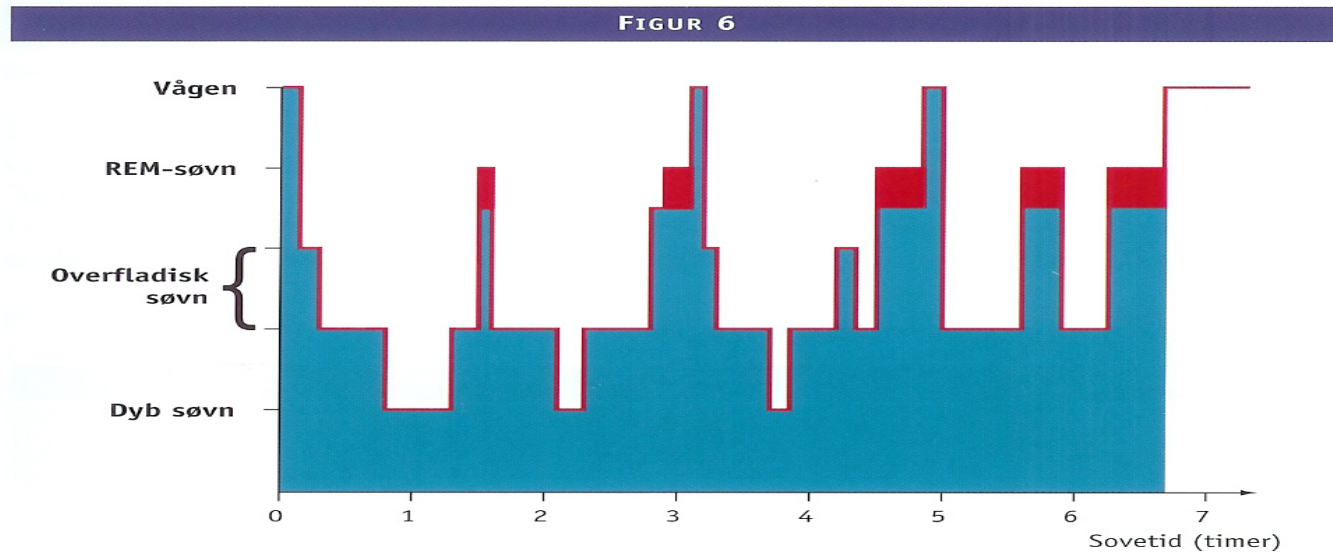
- Stadium 3 og 4:
  - dybe søvn
  - afslappelse
  - varer 30-40 min, men aftager
- Kortisol (stresshormon) og stofskiftet nedsat
- Væksthormon, testosteron, insulin og blodsukker øget

Søvnens faser

- REM-søvnen (drømmesøvnen)
- 20 – 30% af søvnen
- Indtræder efter ca. 80 minutter
(altså - efter den dybe søvn)
- Psykisk aktiv søvnfase – betydelig hjerneaktivitet
- Varihed 10 – 30 min.

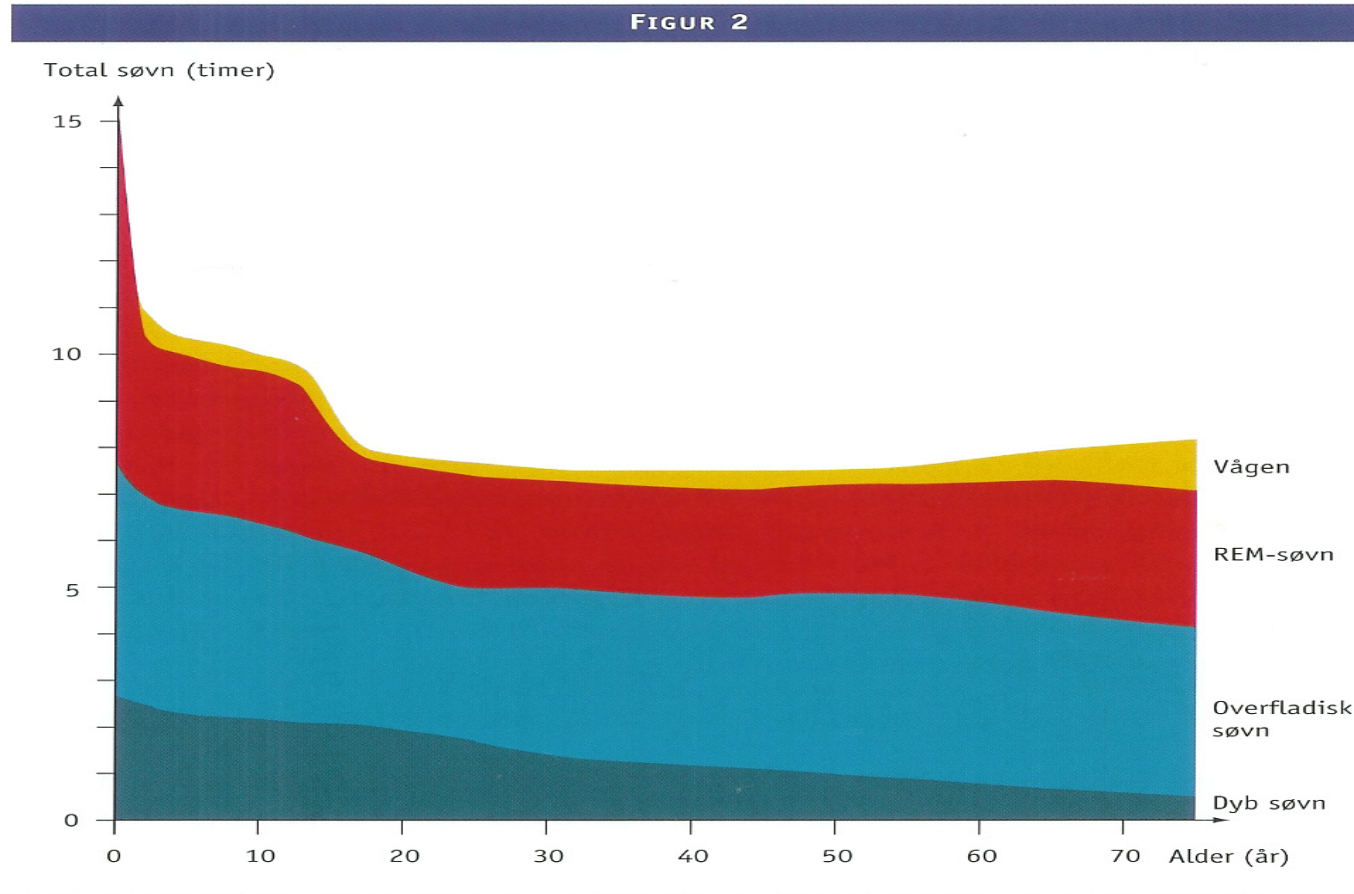
Søvnens faser

Figur 6. Et karakteristisk søvnforløb.

Bemærk de fire faser af ca. 90 minutters varighed, som personen gennemløber i løbet af natten. Der er mest dyb søvn først på natten og mest REM-søvn sidst på natten.

Søvnens betydning for det mentale velvære Indledning

Søvnens betydning for det mentale velvære Indledning

- Hvor meget skal vi sove?

- Nyfødt - 16 - 20 timer
- 3-årig - 10 - 14 timer
- 6-8-årige - 10 - 12 timer
- 12-årig - 9 - 10 timer
- Unge - 8 - 9 timer
- 25 + - 7,5 timer

SØVNPROBLEMER

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- Selvom søvnproblemer er hyppige generelt hos børn er der også ”risikogrupper”
- Børn med forskellige
  - Fysiske sygdomme
  - Psykologiske/Psykiatriske problemer
    - Herunder MR, ADHD, ASD, Angst

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- Men også i ”generelle” befolkning er søvnforstyrrelser hyppige

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- 20-30% af alle fra spæd til ungdom
  - På et eller andet tidspunkt
(Mindell, 1993)
- 20-25% Småbørn
  - Problemer ved sengetid
  - Vækker forældre ofte eller hver nat
  - I perioder
(Richman, 1987)

Mulige årsager til søvnproblemer

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn årsager

- ”risiko faktorer” for udvikling af søvnproblemer
  - Genetik?
    - temperament
  - Biologi
    - Perinatale komplikationer

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn årsager

- Socioøkonomiske forhold
- Forældrerelaterede forhold
  - Holdning til sengetid/søvn
  - Holdning til barnets søvnvaner
  - Forældres ”evne”
  - Forældres evt. psyk. Sgd.

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- Spæd:
  - Megen REM-søvn – (ca. 50%)
    - Lettere søvn end non-REM
    - Hyppigere opvågninger

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- Årsager til søvnløshed hos børn

- **Spædbørn**

- Otitis media
- Hyppige natlige måltider
- Kolik
- Dårlige søvnvaner

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- Småbørn:
  - Etablering af søvnmønster
    - Forældreopgave – op til 20% får problemer med sengetid, indsovning og hyppige opvågninger.
  - nonREM søvn særlig ”tung” i denne alder
    - ”arousel-lidelser” som
      - Søvngænger
      - Night terror (søvnrædsel)
      - Tale i søvne

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- **Småbørn/børnehave**

- Dårlige søvn/sengetidsvaner
- Uhensigtsmæssige/manglende rutiner ved sengetid
- Manglende grænsesætning
- Manglende træthed – for tidlig i seng
- Uhensigtsmæssig eftermiddagssøvn
  - For megen/sen – i bilen hjem, mens mor/far laver mad mv.
  - **For lidt ?????**

Søvn og søvnforstyrrelser hos børn forekomst

- **Skolebørn/Unge**

- Problemer med rutiner og grænsesætning
- Bekymring eller angst
- Parasomnier - Frygt for mareridt
- Overarousel
- Tillært søvnløshed
- U hensigtsmæssig middagslur
- Manglende træthed – for tidlig i seng

- Sen eller tidlig søvnfasesyndrom
- Ideopatisk søvnløshed

Blåt lys

brug af tablet/mobil sammenlignet med ingen brug

- Metaanalyse af betydning af brug af tablets og mobiltelefon ved sengetid
- 125.198 børn alder 6-19 år
- Sammenlignet:
  - 1: Brug af media device – ingen adgang
  - 2: Brug af media device – adgang (men ikke ”aktivt” brug)

Carter et al 2016

Blåt lys

brug af tablet/mobil sammenlignet med ingen brug

Odds Ratio

Utilstrækkelig mængde søvn 2,17

Dårlig søvnkvalitet 1,46

Øget dagtræthed 2,72

Søvnens betydning for det mentale velvære

Søvnforstyrrelser

Søvnforstyrrelser -inddeling

Insomni

- Indsovningsbesvær/søvnløshed

Dyssomnier

- Søvnapnøe

Parasomnier

- Night terror – søvnrædsel

Hypersomnier

- Døgnrytmeforstyrrelser

- Hyppige opvågninger
- Søvnløshed ved angst, stress
- Søvnløshed ved fysisk sygdom

Søvnens betydning for det mentale velvære

Hvorfor er søvnvanskeligheder
interessante?

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

- Kan være årsag til
  - Mistrivsel
  - Fysiske problemer
    - Vækst/”regeneration” af ”krop og sjæl”
    - Immunforsvar
  - Psykologiske problemer
    - Kognition
    - Indlæring
    - Adfærd

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

- Søvnen er livsvigtig:
  - Uden søvn bliver vi syge
  - Formentlig dør vi ??

Symptomer på søvnundertrykkelse

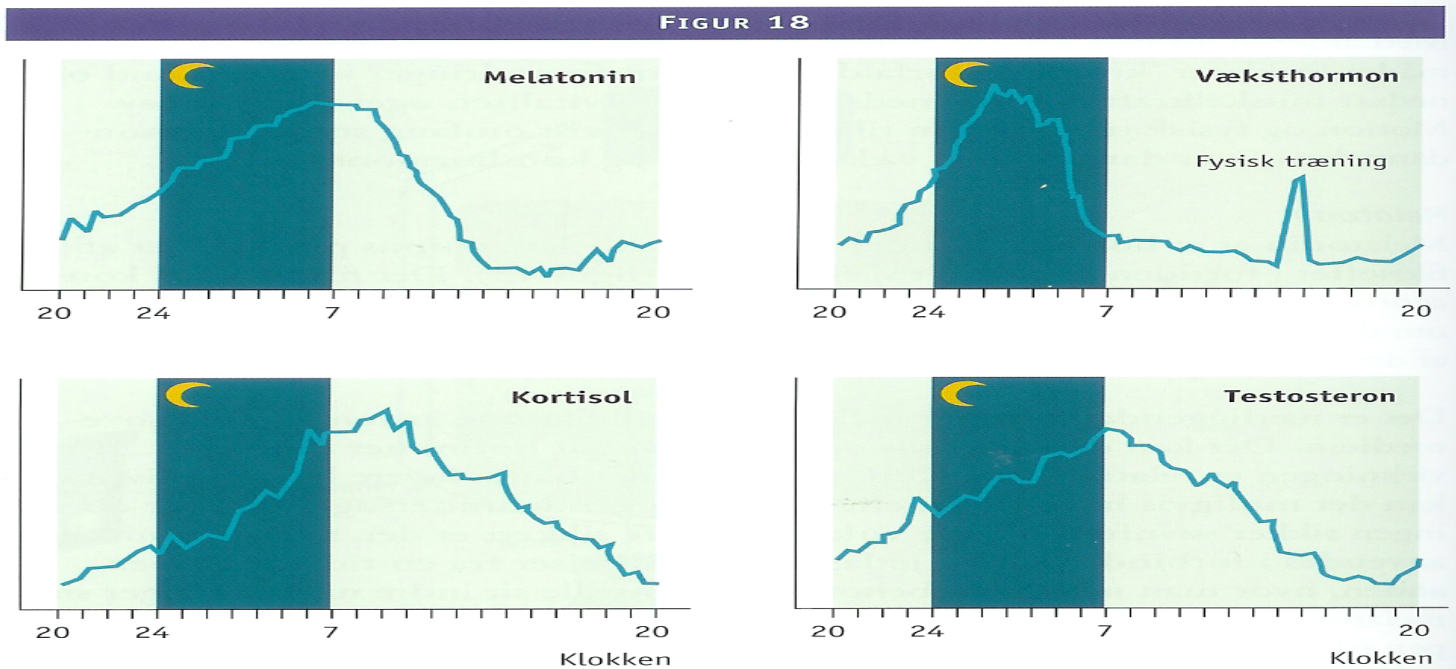
- 24-36 timer – ofte uden problemer
- Herefter i tiltagende grad kan udvikles
  - Irritabilitet
  - Humørsvingninger
- Tredje døgn:
  - Illusioner og hallucinationer
    - Hørelse
    - Syn
- Senere :
  - Alvorlige paranoide symptomer
- Efterforløbet kompenseres med unormal lang søvnperiode

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

- Hormoner:
  - Væksthormon
  - Kortisol
  - testosteron
  - melatonin

- Immunforsvar

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

Figur 18. Nogle vigtige hormoner og deres varierende koncentrationer i blodet i løbet af et døgn.

Det ses, at der er udtalte variationer fra dag til nat, og at koncentrationen er 'pulserende' og hele tiden går op og ned.

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

- Søvnforstyrrelser kan påvirke
  - Humør
  - Adfærd
  - Kognitive funktionsniveau
  - Fysiske udvikling
  - Trivsel

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

- En finsk undersøgelse har vist øget forekomst af indlæringsvanskeligheder hos en gruppe 6 – 13 årige børn med søvnvanskeligheder sammenlignet med børn uden søvnvanskeligheder.

(Steenari et al 2003)

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

• **Sammenhæng mellem søvnforstyrrelser og**

- Forstyrrelse i opmærksomhed
- Hyperaktiv adfærd
- Udadreagerende adfærd
- Øget aggressivitet
- Sociale problemer

(Smedje et al. 2001, Aronen et al 2000)

Søvnens betydning for det mentale velvære mening med søvnen ?

- Indlæringsvanskeligheder

(Taras et al.2005; Kahn et al. 1989)

- lavere score på kognitive test

(Sadeh et al. 2002)

- påvirket arbejdshukommelse

(Steenari et al. 2003)

- signifikant lavere verbal IQ på test

(Andreou et al. 2003)

KLINISKE BETYDNING AF SØVNPROBLEMER

Case

- 5 år gammel dreng henvises med mistanke om ADHD
  - hyperaktiv
  - uopmærksom
  - virker fraværende (hører ikke efter, følger ikke kollektive beskeder)

Derudover fremtræder han også meget træt

- kan pludselig falde i søvn midt i en leg

Case

- Ved anamnesen fremkommer klassiske ADHD-symptomer
- Uopmærksom, let afledelig, impulsiv, kan reagere aggressivt på mindre konflikter
- Men – hyperaktiviteten er måske ikke så fremtrædende – bl.a.
ved samtalen er han rolig

Case

- Falder i søvn midt i en leg ??
- Diagnostiske overvejelser
  - ADHD (low arousal ??)
  - Narkolepsi
  - Epilepsi ??

Case

- Ingen anfaldsfænomener
- Ingen tonustab
- Ingen problemer de første år
- Symptomerne er langsomt forværret

Case

- Søvn mønster ??
  - Gennem flere måneder tiltagende forskydning af søvnen
  - Falder senere i søvn – ofte først ud på natten
  - Søvnen er afbrudt – vågner flere gange
  - Falder i søvn flere gange om dagen
  - Samlede søvnlængde ikke øget – snarere nedsat

Case

- ”diagnose” – søvnrytmeforstyrrelse
- Behandling: vende døgnrytmen
- Resultat: ”ADHD”-symptomer og dagtræthed forsvandt helt

Søvn og psykiatri

- Søvn og psykisk sygdom er forbundet med hinanden
  - Ca. 50% af alle mennesker med psykiske lidelser - lider af søvnløshed
  - 80-90 % af de med depression
- Omvendt kan længerevarende søvnproblemer øge risikoen for at udvikle psykisk sygdom

Psykiatriske faktorer

- Kan være første tegn på mere alvorlig lidelse
  - Depression og andre psykiatriske diagnoser – dog særligt hos voksne
  - Men også vigtigt hos børn, da tidlig intervention muligvis kan forbygge disse

Søvn og psykiatri

- Undersøgelse blandt unge/ungevoksne har vist sammenhæng mellem
  - Sen sengetid – efter midnat
- Og
  - 25 % forøget forekomst af depression
  - 20 % forøget forekomst af selvmordstanker
- Sammenlignet med sengetid før kl. 22

Påvirkning af det fysiske/somatiske

Søvnens betydning for det mentale velvære

mening med søvnen ?

- Overvægt
  - Flere undersøgelser har vist en sammenhæng mellem - Dårlig søvn og overvægt
  - Dette skyldes hormonelle forandringer
    - Øget sult og "kulhydratsug"
    - Appetithormon mæthedshormon
    - Når søvnlængden afkortes
- Ikke at man har mere tid til at spise

Søvn og sygdom

- Sammenhæng mellem
  - Hjerte-kar sygdom
  - Højt blodtryk
  - Migræne
  - Lungesygdom
  - Udvikling af diabetes
  - Udvikling af fedme
- Særlig <4 (6) timer og >12 timers søvn

- Immunsystemet påvirkes
  - Øget følsomhed for
    - Influenza
    - Forkølelser
- Dag til dag – velvære
  - Nært knyttet til oplevelsen af forudgående søvn

Søvnens betydning for det mentale velvære

opsummering

- **Søvn er vigtig for at kunne fungere**
  - Restitution af krop og hjerne
  - Hormoner og signalstoffer
  - Immunforsvaret
- **Dårlig søvn kan give**
  - Indlæringsvanskeligheder
  - Opmærksomhedsproblemer
  - Hyperaktivitet
  - Stress og psykiske symptomer – angst, depression, selvmordstanker
  - Overvægt
  - "livsstil-symptomer/sygdomme"
  - Sociale problemer
  - Adfærdsvanskeligheder
- **Søvnbehovet er meget individuelt**

- TAK FOR JERES VÅGNE
OPMÆRKSOMHED